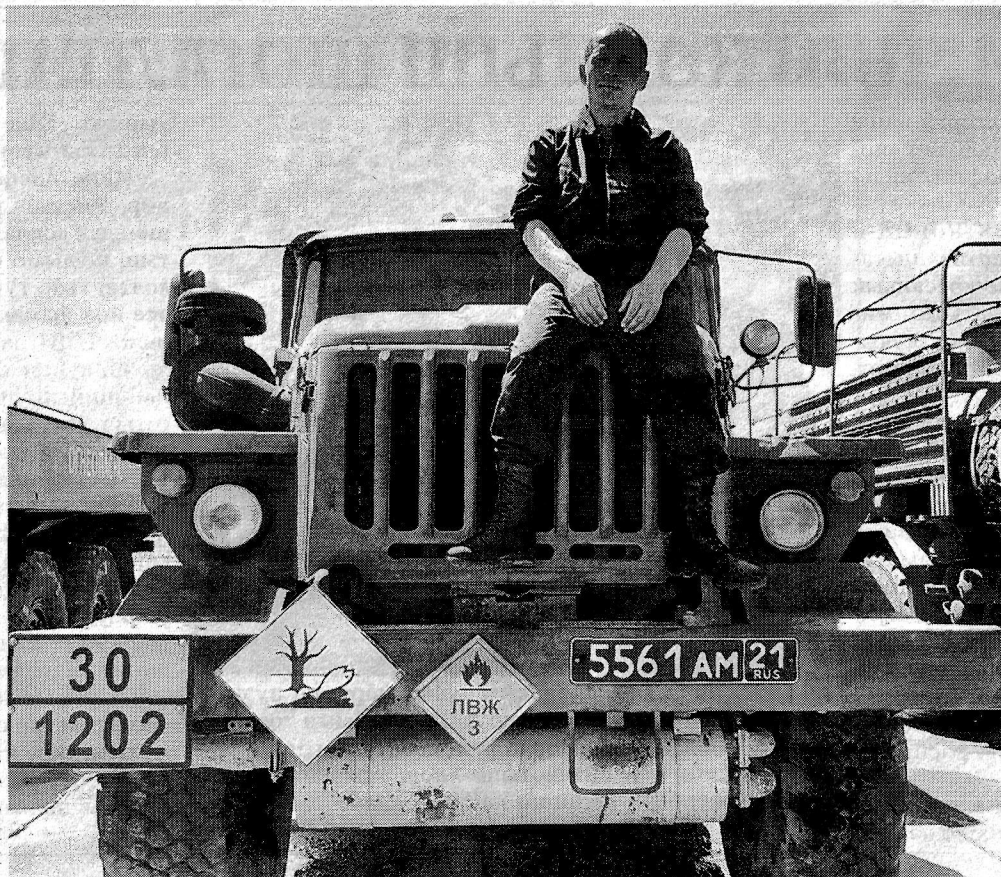

Морко район гыч контракт службым эртыше военнотружакшык-влакын Украиннысе спецоперацийыште вуйым пыштымышт нерген уверын поче-поче толмыжо кажне енымак ойгандарыш. Марий Кужер (тиде ялыште шочын, а вара ача-аваже Ердүрыштö пöрт-тым налыныт) ялын шочшыжо, гвардейский дивизийын гвардий старший сержантше Валерий Владимирович Ивановым пытаргыш корныш 4 майыште ужатеныт.

«Ўмыржö лугыч лиймылан кызытат ўшанаме ок шу - пуйто тиде чын огыл. Чон моткочак коршта, но мо лийшаш ынде лийын», — шинчавүдышым ўштылалын, кутыра аваже. — Чылажат сай лиеш гын, эргына 20 июнышто 42 ийым тема ыле. Кече кечынак эрта, йўла шот дене Валерам 6 июнышто ушташ тўгалына. Володя пелашем дене кум эргым ончен-куштенна. Кугуракше Валера лийын. Азаж годым пугурак ласка ыле. Чызым шер теммешкыже кочкешат, э-э мала вет. Тиде жапыште шкеже уло сомылкам тöрлен шуктенам. Кокымшо гана мўшкыранмекем, ўдыр шочеш манын вучымо. Василиса лўмымат ямдылыме ыле, но кокымшыжат, кумшыжат эргак шочыч. Нунулан Вася ден Витя лўмым пуышна. Поче-поче кушкыныт, ваш келшен, иктыже-весежлан полшен. Кугурак лиймышт семын ўдыр икшыве гаяк

Контракт службын гвардий старший сержантше Валерий Иванов

Лариса КСЕНОФОНТОВА, ончычсо Марий Кужер школын пашаенже:

- Валера тыматле койышан, весела, арулыкым, пашам йöратыше, чатка рвезе ыле. Иктагаиш рвезе-влак коклаште сай йолташ лиймыж дене ойыртемалтын. Школышто тунемше-влак дене тўрлö мероприятийым эртарыме жап гыч мый тудым лачышмак тыгайым шарнен кодынам.

Елена ГАЛИМУЛЛИНА, Ердүр ялын шочшыжо, кызыт Морко поселкышто ила:

- Валерам Марий Кужер школышто 1-ше классыште тунеммыж гычак палем. Мый 4-ше классыште лийынам, тудо — нулевойышто. Мемнам, сайынрак тунемше-влакым, книга м лудыкташ колтат ыле. Перемен годым, южгунамже урок деч варт рвезе-влакым лудыктым да мом лудмыштым каласкалыктым. Ердүрыштö Валерам ден ден пошкудо лийынна, кум пöрт кокла гоч гына ылыме. Нунын ача-аваиш вольыкым эре шуко онченит, пакчаитат кугу лийын. Вольыклан йўктаиш, пакчаиш опташ вўд ятыр кўлын. Пöртышм ваитарешак Шор уло. Тиде пўя гыч Валерам вўдым нумалмыже кызытат шинчаончылнем. Пошкудо эргын Украинныште лиймыжым паленат омыл, сандене тиде увер трукышто ойгандарен öрыктарен. Мемнан ял гыч 1989 ийыште тыгаяк цинк колотка дене Афганистан гыч воин-интернационалист Валентин Викторович Григорьевым конденит. Тунам тиде ойган событий нерген мемнан коллегына Генна-

УГЫЧ ШОРТО ОШ КУЭ

пёртыгын эрыктеныг, кўварым мушкыныг. Ачашт колхозышто трактористлан ыштен, шкеже бригадирлан шогенам, идымым вуйлатышыланат, заправщикланат ыште- нам. Кенезым колхоз то солярке, то бензин деке колта да мөнгө гыч эрак лектын каем ыле. Эрдене школыш кайымышкышт, йоча-шамыч кодро суртсомылкам шке тёрлатылыныг. Кумыгынат пашаче кушкыныг. А ялыште вес семынже огешат лий. Кугуракышт «авай, толык сёсна вўтам гына она эрыкте, йора» маньг ыле. «Йбра-йбра, тугайжымак толамат, шке ыштем» шыр-гыжалынам вашешышт. Пашалан ёрканен огытыл, садланак вольбыкым эре шуко ончымо. Икшыве-шамыч кугу лийын пытенит гынат, кызыгат вольбык деч посна огы-на чыте. Умаште шорыкак 16 вуй лийын. Кызит вет ялыште күтү уке, ончычыла вольбык дене огыт ангыргыл. Шорыкым кенезым пече көргыштө шогыктым. Тений кок шорыкым да қок ўшкыжым, икмын-яр сёснам онченна. Йоча-шамычлан лий-же манын шонена да...

Мария Лукояновна кумылжо адакат тодылате. Аван шўмжым кеч ик таглан лыпландараш манын, фотоальбом воктене кийыше ик каргычкым кидышкем кучен шинчым. Кугурак эргыжынак, йоча годсы-жо улмаш. Содыки, тушто куанже, мондал-тдыме пиалан татше ятырак.

- Ялыште Валеран йолташыже шуко лий-ын, — каргычкым ончалын, умбакыже каласкала ава. — Поснак Музуров Денис да Николаев Саша дене чот келшат ыле. Кумыныштым Витцин, Моргунов, Никулин манын воштылыныг. Школышкат, мода-шат эртак пырляк коштыныг. Мемнажын капше дене пеш кугуак лийын огыл, но чон порылыкшо кеч-кёланат ситен. Марий Кужер школым тунемын пытарымекше, Валера Моркысо 24-ше №-ан СПТУ-шко тунемаш пурен. Колхозышто ик кенезым комбайн денат кошто, вара армийыш ка-яшыже жап толын шуо. Тунам армий деч вара рвезе-шамыч кокла гыч шукыжыко кон-тракт дене служитлаш кодыныг. Мемнан эргынат 2002 ийыште контрактным кучен. 2002 ий 23 февраль гыч 2005 ий 28 декабрь марте Таджикистан Республикаштыте лий-ын. Тылеч вара Чечняште служитлен. А пытаргыш контрактше кок ий гыч пыты-шаш ыле... Ынде Валеран чон волгыдыжо шўмшыгына гына илаш тўналеш.

- Валера изам дене пытаргыш гана 27 апрельыште, колымжы деч ик кече ончыч, телефон дене кутыренна, — мутланымашке ушныш Вася шольбыже. — Ватсап гоч куту-рымына годым шкенжымат изишак ужим, но кыл пеш сайжак огыл ыле да коклан-ко-клан чўриывылышыже телефон экран гыч йомо. Туге гынат йўкшым колынам. «Шо-ляш, ачай ден авайым ит кудалте, нунылан полшен шого. Кок кече гыч тыйын шочмо кечет, кертам гын, йынгыртем», - мане.

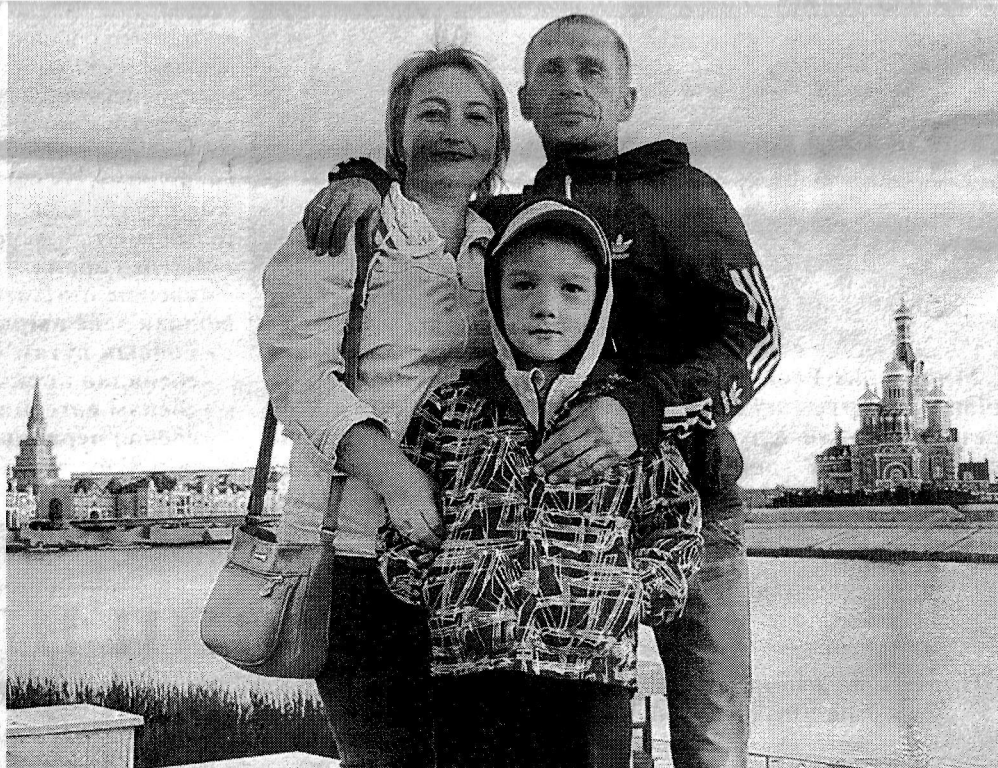
шочмо кечемже мынып 29 апрельыште лийын. Изамын ойлымыж семынак, йын-гыртен саламлымыжым кече мучко чон вургыжын вучышым. Кажне гана шер-гылтше йынгыр йўк тидыже изам дечак манын шоненам. Тудо йынгыртен шуктен огыл... Эх, изамым мөнгеш пёртылташ лиеш ыле гын, нимомат ом чамане, чыла пуэм ыле. Герой изам дене мый ўмырем мучко кугешнаш тўналам. Шочшем-влак, а ончыкыжым уныкам-шамычат тудын нерген порын шарнаш тўналыг.

Валеран Вася шольбыже ешыж дене Йошкар-Олаште ила.

«А ме Валера дене телефон дене 25 апрельыште кутыренна, — ойла Наташа пелашыже. — Тудын деч пытаргыш СМС 27 апрельыште пурен. Вашешыже туна-мак возен колтенам, но тудо лудын шук-тен огыл, шонем, молан манаш гын СМС йымалне пелганде палыже уке ыле. Мый шочынжо Медведево район гыч улам. Ва-лера дене мемнам Вася шольбыже да тудын Тая пелашыже палымым ыштеныг. Ту-нам эргым ныл ияш лийын. Когынышт коклаште келшымаш вигак ылыжын. Ва-лера мыйын эргымым шке шочшыжак йёратен. Ушнымыланна але кум ий гына. Мутат уке, ончыкылык шонымашна ятыр лийын: шке пачерыште илаш, путеше-ствийыш лектын кошташ... Но контракт службо тугай, мөнгө шонымо семын то-лаш огеш лий. Мый чыла тидым умылаш тыршенам, вет тудо шкежак тыгай неле пашам ойырен налын. Еш пиална пеш он-дак кўрылтө...»

Украине гыч тиде шучко увер толмо деч ончыч Мария ден Владимир Иванов-мыт Валера эргыштын Изи Кушна ял гыч салтак йолташыже Виктор Иерусланович Яковлевым пытаргыш корныш ужатымаш-ке миен коштыныг. Шке жапыштыже Вик-тор ден Валера контракт почеш служитлаш ик кечыште каеныг. Чот ойгырен толашы-мыж дене Владимир Николаевичын тазы-лыкше лунчырген каен. Шукак эртен огыл, шке эргыжынат колымжы нерген увер то-лын шуын. Еш озам эмлымвер гыч шукер-те огыл гына коденыг. Мый тудын дене шинчаваш ужын кутырен кертын омыл гынат, ыштыш-кучыш пашалан мастер улмыж нерген ойленак кодынем. Кид-мастар-влакын пашашт дене шуко палда-ренам, но тынар корзингам ыштыше еным эше ужын омыл ыле. Монча коклаштыже, изи вўташтыже мыняр улмым шотлен от пыгаре.

«Корзингажым але теният пеш ыштылын, — ойла Мария Лукояновна. — Тудо яра шинченак ок керт ыле. Столяркыштыже конташ олта да кече мучко эртак вошты-ржым кучылтеш. Ончычрак вўдварам, товарводным, ечим, издырем ыштылын. Шанык вурдо пудырген кайыже, тудын весе ямде кия.

В.Иванов Наташа пелашыже да Вадим эргыж дене

- Ачат пелен корзингам ыштылаш тыят тунемынат чай? — Ивановмытын изирак эргышт — Витя деч, йодым.

- Уке-е, — ыштале садыже.

- Витялан моло пашажат сита, — ойла аваже. — Теве изи пакчаште йыран-влакым тудак чыла ыштен шынден.

Уремыш лекме деч ончыч Мария Лу-кояновна мыйым пакчашкыже ончалаш ўжө. Чынже денак, Витя чот тыршен. Йы-ранжым ончен йёратет.

Ойлат, айдемем кунаре шарнат, тудо ту-наре калык чонышто илаш тўгалеш. Ва-лериий Иванов нерген палымыже-влак теве кузе каласышт.

Лариса ГЕОРГИЕВА, Марий Кужер клубын вуйлатышыже:

- Валера мый дечем изирак гынат, тудым сайын палем. Колхозышто бухгал-терлан ыштымем годым аваже складым вуйлатен. Мария Лукояновна тунамак эр-гыже-влакын пашалан кожмак улмышт нерген ойлен. Школышто пырля тунемшы-же-влакат, изи годсо йолташыже-шамы-чат Валерам пагаленыт. Тудын кумылжак пеш сай, ончатшыжыжак поро лийын. Ик-таж-кө полиаш йодын гын, нигунамаат вуйым шушпын огыл.

Мемнан ушешна ўмырешлан волгыдо шарнымаште коदेश. Тек тудын кийыме верже нушкыдо лиеш.

дий Чернов "Морко мланде" газетеш "Ку-нам куэ шортеш" вуймутан материалым савыктен ыле. Тиде тыгак май тылзыште лийын. Афган мландеш лач пўртүс ылы-жме жапыште мемнан алысе герой вуй-жым пыштен. Куэ тыгодым шке вўдышм чаманен огыл, лач ял калыкын шинчавўд-шыш ушештарен. Журналист коллегына моткок келишыше вуймутым муын. Кумло кум ий эртымек, май тылзыште адакат куэ ... Ердўр эргылан шинчавўдышым йок-тара. Мария Лукояновна ден Владимир Николаевичлан пеш кугу ойгым чытен лек-таш логале. Валентин ден Валера ик урем гычак лийыныт, пўртыштит йожекырак гына ыле. Ме Валентин Григорьев дене тачат кугешнена. Тыгак кугешнаш тўна-лына Валериий Иванов денат. Шочмо элым аралаш тыгай тале эргым ончен кушты-шо ача- авашт ончылан вуйнам савена.

А мый мучашлан тидым каласен коды-нем. Мария Лукояновна ден Владимир Николаевич, те лўддымө, пагыр эргым ончен-куштенда. Герой эргыда Валериий Владимирович Иванов нерген поро шар-нымаш Марий Кужер велне гына огыл, пўтынь Россияын историйыштыже коदेश.

Лариса ПЕТРОВА

Фотом В.Ивановын еш альбомжо гыч налме